

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 19.04.2019

Kabul Tarihi: 04.05.2019

Erken Görünüm: 16.05.2019

ROMA İMPARATORLUĞU'NUN YIKILIŞININ ARDINDAN BATI AVRUPA'DA FEODALİTENİN KURULUŞU VE FEODAL YÖNETİMDEN MUTLAK MONARŞİYE GEÇİŞİN FİKRİ VE EKONOMİK TEMELLERİ

Ali Akkaya*

Öz

Batı Avrupa, modern döneme varıncaya dek pek çok aşamadan geçerek, günümüzdeki siyasi, ekonomik, toplumsal yapısına kavuşmuştur. Bu malumun gerçekleşmesi birbiri ile bağlantılı pek çok olgu ve olayın yine birbirini tetiklemesi ile gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Batı Avrupa'da hatta o günkü bilinen tüm dünyayı oluşturan Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile başlayan süreç karmaşa ve karışıklığın ardından tamamen Batı Avrupa'ya özgü bir yapı olan feodaliteyi ortaya çıkarmıştır. Bu yapının parçalı iktidar odaklarından müteşekkil oluşu zamanla bazı problemlere sebep olarak, daha merkezîyetçi ve güçlü iktidar odaklarına ihtiyacı doğurmuştur. Modern merkezi, bürokratik, hiyerarşik, ulus devletlerin oluşmasında büyük öneme sahip mutlak monarşi bu ihtiyacın bir ürünü olmanın dışında, Yirmi Birinci Yüzyıl modern devletin de ilk adımlarından biri olmuştur. Toplumsal, ekonomik, siyasi gibi ihtiyaçların yanı sıra, bu ihtiyaçları fark eden bazı düşünürler ise, mutlak monarşiyi incelemiş ve teorisini oluşturarak sürece destek vermişlerdir. Bu çalışmada da Roma'nın yıkılışının oluşturduğu boşluğu dolduran feodal iktidar odaklarının akabinde yine Roma gibi güçlü bir idari ve siyasi yapıya duyulan ihtiyacın göstergesi olarak ortaya çıkmış olan mutlak monarşilerin ortaya çıkışı özellikle toplumsal ve ekonomik gereklilikler çerçevesinde ve bu gereklilikleri ilk dile getiren isimler özelinde kısaca incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Feodalite, Mutlak Monarşi, Machiavelli, Jean Bodin, Thomas Hobbes

THE IDEA AND THE ECONOMIC BASIS OF THE TRANSITION FROM FEUDAL TO ABSOLUTE MONARCHY AND THE ESTABLISHMENT OF THE FEUDALISM IN THE WEST EUROPE AFTER THE FALL OF THE ROMAN EMPIRE

Abstract

Western Europe has passed through many stages until its modern period and it has gained political, economic and social structure. The realization of this fact has been caused by many interrelated events and events triggering each other. In this context, the process, which began with the collapse of the Roman Empire, which formed the whole known world in Western Europe, brought about the feudalism, which is entirely Western Europe, after the confusion and confusion. The fact that this structure is composed of fragmented power foci has caused some problems in time and has created the need for more centralized and powerful power centers. The absolute centrality of the modern center, bureaucratic, hierarchical, nation-states, and absolute monarchy is not only a product of this need, but also one of the first steps of the modern state of the twenty-first century. In addition to social, economic and political needs, some thinkers who realized these needs examined the absolute monarchy and supported the process by creating its theory. In this study, the emergence of absolute monarchies, which emerged as a sign of the need for a strong administrative and political structure, such as Rome, after the feudal power foci that filled the gap created by the collapse of Rome, were briefly examined especially in the context of social and economic requirements and the names which first mentioned these requirements.

Key Words: Feudalism, Absolute Monarchy, Machiavelli, Jean Bodin, Thomas Hobbes

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: akkayaali004@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-1380-031X

Giriş

Yirmi Birinci Yüzyıl, modern insanı için oldukça sıradan gelen ya da öyle olması gerektiğine inanılan demokrasi, cumhuriyet, meşruti monarşi, halk egemenliği gibi kavramlar bir anda ortaya çıkmış ya da ilk günkü hali gibi varlığını devam ettiren olgular değildir hiç şüphesiz. Modern zamana gelene kadar pek çok badireler atlatmış olan bu olgular, özellikle Batı özelinde yaşanmış ve fakat çeşitli şekillerde tüm dünyada yaşanan ya da arzulanan birer model haline gelmiş veya getirilmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte büyük bir çöküş yaşayan Batı dünyası, gerisinde kaldığı dünyanın diğer uygarlıklarıyla mücadele etme ve en nihayetinde onları geride bıraktığı yönündeki yaygın kanının hâkim olduğu bugüne gelinceye dek bazı dönüşümler yaşamış, kendi dinamikleri sebebiyle bazı yönetsel, toplumsal, ekonomik, vb. dönem ve süreçleri deneyimlemiştir. Bunlardan biri de on dördüncü yüzyılda ortaya çıkan monarşilerdir.

Monarşi, o günün dünyası için Osmanlı İmparatorluğu da içinde olmak üzere, dünyanın farklı bölgelerindeki diğer toplumları bakımından pek bir değişiklik ifade etmemekle birlikte, feodal dönemi yaşamakta olan Batı Avrupa için büyük önem ve anlam taşımaktaydı. Böyle bir dönüşüme kaynaklık etmesi sebebiyle Batı'nın yaşadığı süreçlerin ve "batılılaşma" yolundaki Türk toplumu gibi toplumlarda bu süreçlerin daha iyi anlaşılması bakımından bir kırılma noktası özelliği gösteren monarşilerin ortaya çıkışı önem arz etmektedir.

Üzerine çok fazla çalışma yapılan böylesi geniş bir konuyu, böylesi kısıtlı bir çalışmada anlatmak oldukça zordur şüphesiz. Bu sebeple konunun kapsamı, geç feodalite ile başlatılacak olup, monarşinin teorisyenleri olarak adlandırabileceğimiz Machiavelli, Jean Bodin ve Thomas Hobbes'un yaşadığı döneme kadardır.

Belgesel gözlem yoluyla literatür taraması yöntemiyle hazırlanan bu çalışma üç bölüm olarak planlanmış ve çalışmanın ilk bölümü, Avrupa'nın yaşadığı nev-i şahsına münhasır bir süreç olarak feodal döneme ilişkindir. Feodalitenin oldukça farklı şekillerde ortaya çıkmış olmasına karşın, genel özellikleri üzerinden en azından ana hatları incelenmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde, monarşilerin ortaya çıkmasına sebep olan atmosferin, aktörlerin, değişimlerin ve unsurların genel bir resminin

çizilmesi hedeflenmiştir. Bu yolla, değişime sebep olan dönemin ruhunun ve gereklerinin netleşmesi daha da kolaylaşacaktır. Son bölümde ise, monarşilerin hakim olduğu Batı Avrupa ve monarşilerin devamı açısından çalışmalar yapan, yukarıda ismi telaffuz edilen isimler üzerinde durulacaktır.

1. Avrupa’da Karanlık Orta Çağ ve Feodalite

Batı’da Orta Çağ olarak adlandırılan ve genellikle 395 yılında Batı Roma İmparatorluğu’nun parçalanma ya da sonrasında yıkılışı ile başlatılıp kimilerine göre 1453’te Doğu Roma’nın yıkılışı, kimilerine göre 1492’de Amerika kıtasının keşfi, kimilerince de 17. yüzyılda mutlak monarşilerin ortaya çıkışıyla sonlandırılan tarihsel süreç (Erdem, 2009: 31,67) Petrarca’dan bu yana Karanlık Çağ olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bu nitelemenin doğruluğu üzerindeki tartışmalar bir yana, çalışmanın kapsamı doğrultusunda bakılacak olursak bu tarihler arasında pek çok şeyin monarşilerin ortaya çıkışından sonraki şartlardan oldukça farklı olduğu söylenilebilir.

Örneğin Heywood monarşiyi, devlet başkanlığı makamının iktidarı tek bir kişinin elinde bulundurduğu ve bu tek kişinin de veraset ya da hanedanlık usulüyle göreve geldiği şekilde tanımlıyor (Heywood, 2012:287). Burada dikkate değer olan, devlet ve devlet başkanlığı kavramları. Çünkü Orta Çağ’da da bir devlet başkanlığı elbette vardı. Fakat devlet bizim bugünkü anladığımız şekliyle mevcut muydu? Yine aynı eserde devlet, “tanımlanmış toprak sınırları içinde egemen yetki alanı kuran ve kalıcı kurumlar vasıtasıyla otorite uygulayan siyasi birlik” (Heywood, 2012:29) şeklinde tanımlanıyor. Bu tanımdan yola çıkarak, Orta Çağ Avrupası’nda sınırları net bir şekilde çizilebilecek, bu sınırlar içinde egemen olabilecek ve bu egemenliğini sürekli kurumlarla devam ettirebilecek bir siyasi birlikten söz etmek zordur. Bu bölümde Batı Avrupa’nın yoksun olduğu bu yapılanmanın yerine nasıl bir düzenin tesis edildiği incelenecektir. Bu düzen de feodalitedir.

1.1. Geç Ortaçağ ve Feodalite

1.1.1. Feodaliteye Giden Süreç

Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* adlı eserinde feodal toplumda üç sınıf insanın olduğunu söyler; dua edenler, savaşanlar ve bunlar için yıl

boyunca çalışanlar (Huberman, 2005:11). Bu sınıflandırma İleri ve Geç Ortaçağ olarak adlandırılan dönem için geçerlidir ve tahmini olarak 11 ve 15. Yüzyıllar arasına rastlar (Erdem, 2009:36). Daha öncesi ise Petrarca'nın nitelediği gibi biraz karanlık gibi duruyor. Çünkü belirtilen dönem Avrupa için yağma, savaş, anarşi gibi kavramlarla nitelendirilebilecek hadiselerle geçmiştir.

410 yılında, eski bir Roma lejyonu olan Alerick, iki yıl süren Roma kuşatmasının karşılığını, açlıktan pes eden Roma vatandaşlarının şehrin kapılarını açmasıyla aldığı anda aslında o eski haşmetli yıllarını kaybetmiş bir Roma ile karşı karşıyaydı. Çünkü Roma, kendisini Roma yapan ayrıcalıklarını kaybetmiş ve yok olmaya zaten yüz tutmuştu. Roma'da yaşanan yozlaşmalar ya da bozulmalardan ziyade önemli olan konu, Roma'nın topraklarına girip yağmaya başlayan "barbar" kavimler (Gotlar, Vandallar, Franklar, Britanlar, Saksonlar, vd.) ve bu yağmalar sonucu ortaya çıkan kaos-belirsizlik ya da güvensizlik ortamıdır. Aslında Roma, her ne kadar güçsüz ya da yozlaşmış da olsa yukarıda ifade edilen devlet özelliklerini taşıyordu. Belirli bir toprağa sahipti, bu topraklar üzerinde bir egemenlik iddia ediyordu ve en önemlisi bu egemenliği kurumsallaştırmıştı. Bugün bile hala okutulan Roma Hukuku dersleri, Roma'nın hukuk alanındaki başarılarını onaylar niteliktedir ve bu durum bile başlı başına kendi sınırları içerisinde tek bir düzenin varlığını sağlamaya yöneliktir. Sonuç olarak Roma yıkılmış ve Roma'nın yozlaşmış dahi olsa var olan bu düzeni artık yoktur.

Bu düzensizlik hali birkaç defa sonlandırılmak istenmiştir. Bunlardan ilki, 395'te daha kolay yönetim için Roma'nın doğu ve batı olarak bölünmesinden sonra daha müreffeh olarak varlığını sürdüren Doğu Roma'nın imparatorlarından Justinianos tarafından yapılan batı seferidir ki veba sebebiyle zorlaşır ardından imparatorun ölümü ile de son bulur zaten. Bir diğeri Frank Kralı Charlemagne (Şarlman)'ın çabalarıdır. Burada ehemmiyete haiz olan nokta, daha önceleri adeta gizli bir örgüt gibi varlığını devam ettiren Hristiyanların, 4. yüzyıldan sonra sağlanan hoşgörü ortamından ve Roma'nın yıkılışıyla ortaya çıkan otorite boşluğu sayesinde adeta siyasi bir yapı haline gelme (Davies, 2011:322) fırsatından faydalanarak, güç bulmaları neticesinde 800 yılında Şarlman'a taç giydirecek kadar güçlenmeleri ya da bu sayede güçlenmeyi hedeflemeleridir (Goff, 2015:54). Bu durum monarşilerin

güçlenmeye başladığı dönemde ortaya çıkacak olan bir sorunun *iki kılıç kuramı* (Ağaoğulları, 2011:248) nin da başlangıcı sayılabilir.

Bu ve buna benzer çabalar yaşansa da dönem içerisinde uzun süreli bir hakimiyet ortamı oluşturulamamış, bu çabalar da bireylere bağlı kalmış bunun yanında Ortaçağ Avrupası'nın kendine has örgütlenme şekli olan feodalitenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Şarlman'ın Karolenj İmparatorluğu, kendisinin yorulmak bilmez vücudu sayesinde yönetmeyi başardığı, fakat ardıllarının bunda başarılı olamadığı üç yüz kontluğa bölünüşü, feodalitenin kuruluşunun ilk aşaması ya da zemindir. Yine aynı şekilde kuruluşu bu döneme rast gelen şövalyelik de dedesi Charles Martel'le başlasa da kendisi döneminde yaygınlaşmıştır. (Davies, 2011: 331,332,340,344)

1.1.2. Feodal Dönem

Feodal dönemi kronolojide 9. ve 14. yüzyıllar arasına yerleştirebiliriz (Erdem, 2009:36). Şarlman'ın bireysel başarıları sonrası güçlü bir otoritenin yokluğu, yine kendisinin üç yüz parçaya böldüğü topraklar, güçlendirdiği şövalyeler ve daha pek çok sebep yeni bir yönetsel-ekonomik yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Feodaliteyi tek bir tanımla açıklamak mümkün olmadığı gibi, tek bir feodaliteden de bahsetmek mümkün değildir. Her bölgede farklı özellikler gösteren feodalite, kabul edilen tanıma göre de çok farklı şekillerde nitelendirilebilir. Şurası da bir gerçek ki, hüküm süren istikrarsızlık ve güvensizlik ortamında bugün pek de insani görünmeyen yaşam şartları, o günün insanları için bir yaşama şansı olarak nitelendirilebilir. Bugünkü Avrupa'yı meydana getiren etmenlerden biri olarak (Sander, 1999:65) feodalite, kelime anlamı olarak efendinin gelecekteki hizmetleri için toprağı bir kimseye hediye etmesi şeklinde tanımlanır. (Davies, 2011:341)

Feodalitenin unsurları ise yukarıda ifade edildiği şekliyle dua edenler yani kilise ya da ruhban sınıfı, savaşanlar yani şövalyeler ya da feodal beyler ve bu iki sınıfı doyurmakla mükellef çalışanlar yani serflerdir. Bu dönemin mottosu ise, *topraksız lord, lordsuz toprak olmaz* (Huberman, 2005:12)dır ve bu kuralı Verdun Antlaşması 843'te getirmiştir (Davies, 2011:343).

1.2. Feodalite ve Çözülüşü

1.2.1. Feodal Dönemde İlişkiler

Feodal dönemin temel özelliği, karşılıklılık ilkesidir (Sander, 1999:66). Bu karşılıklılık elbette en ağır yükü serflere yüklüyordu fakat feodal dönemde kendinizi güvende hissetmek isterseniz bir lordun vassalı olmanız gerekirdi. Bu ilişki, sıradan halktan başlayıp, onuncu yüzyılda kurulmaya başlayan monarşilerin başındaki krala kadar uzanan bir hiyerarşidir. Yüklelediği sorumluluklar bulunduğunuz sınıfa göre değişirdi elbet ancak lordların serflerin can güvenliği sağlama yükümlülüğü karşısında, serflerin sorumluluğu olan çalışma, çoğu zaman adeta yarı kölelik halini almaktaydı (Erdem, 2009:31-67). Buna karşılık, Anderson, feodal dönemde komünial köy arazilerinin varlığının, feodal hiyerarşinin barındırdığı bazı belirsizliklerin ve şehirlerin varlığının çalışan sınıf için bazı özerk alanlar bıraktığı kanısındadır (Erdem, 2009:31-67).

Pierson'a göre feodalizm: "çakışan ve bölünmüş otorite", gevşek bir bireysel ve himayeci (efendi ve vassal) ilişkisi ile belirlenen ve bunlar bir araya geldiğinde ortaya çıkan ünlü piramitsel hatta bölünerek çoğalan bir hiyerarşik dünya düzeni" olarak tanımlanabilir (Pierson, 2015:63).

Feodal dönemde yaşamı tasvir eden Huberman, bölgeye ve serfliğin derecesine göre değişmekle birlikte, serfler haftanın bir kısmında lord için çalışır ve işlerin yapım sırasında ilk sırayı muhakkak olarak lordun işleri alırdı. Zaten lord, hem yasama hem yargı hem de yürütme gücünü kullanırdı. Böyle bir dünyada serfler, Kilise'nin telkinleriyle tüm güçlerini gündelik işlerini yapmaya sevk ederlerdi. Lordlar için serflerin onlara hizmetten başka bir görevleri yoktur. Aldığı "ondalık vergisi", bağışlar ve cennetten sattığı araziler ile zenginleşmiş olan kilise, en büyük toprak sahibi olarak hiyerarşide lordlarla aynı seviyeye entegre olmuş ve ilk zamanlardaki ilerici özelliğini yitirmiş hatta lordlara rahmet okutacak bir hal almıştır. Hatta çoğu zaman Ortaçağ'da en büyük toprak sahibi ve en kurumsal yapı olarak aynı seviyede olduğu lordlardan daha üst seviyede konumlanıyordu (Huberman, 2005:14-24). Kilise 10. yüzyıla gelindiğinde o kadar güçlenmişti ki, zengin aileler kilisenin başına geçmeye bile çalışıyorlardı (Ağaoğulları ve Köker, 2011:192).

1.2.2. Düşünce Dünyası

Kilisenin bu gücüne nasıl ulaştığına yukarıda değinilmiştir. Fakat önemli olan nokta kilisenin bu gücünü devamlılığını ya da meşruiyetini nasıl sağladığıdır. Kilisenin bu dönemdeki öğretisi, Agustinusçuluk olarak nitelendirilir. Bu düşüncede öğretilerini Platon'un düşüncelerinden alır (Alatlı, 2015:281). 13. yüzyıla kadar otoritesini koruyan bu düşüncenin kurucusu Aziz Augustinus: “inanabilmek için anla; anlayabilmek için iman et.” tümcesiyle öğretisinin ana hatlarını çizmekteydi (Cevizci, 2014:195). Bu dönemin insana bakışı, onun Tanrı'nın bir yansıması olması sebebiyle iyi olduğu kadar ilk günah sebebiyle de olumsuz yani günahkâr olduğu yönündedir. Tanrı, insanı yaratmış ve ona dünyada yaşamını devam ettirmesi için pek çok imkan sunmuştur (Russ, 2014:69,70). Bu bağlamda insanın temel görevi manevi hayatı olmalıdır (Göze, 1983:90). Böyle bir anlayışın hakim olduğu dönemde insan haline şükretmeli ve kısa ömrünü Tanrı'nın hoşuna gidecek eylemler ile geçirmeli fazlasını istememeli ki Tanrı isteseydi ona bunları zaten verirdi vadesini doldurarak ebedi hayatın olduğu öbür dünyaya kavuşmalıdır.

Bu düşünce ancak 13. yüzyıla kadar hüküm sürmüştür. Bu dönemde, *Gülün Adı* isimli romanında Aristoteles'in kitaplarının saklanılışını hatta bundan korkulduğunu hikayelen Eco'nun da anlattığı gibi Aristo'nun kitapları adeta unutulmuş ya da unutturulmuştur (Eco, 2016:657-675). 13. yüzyıldan sonra, İslam Medeniyeti sayesinde, İslam düşünürlerinin pek çoğunun sıcak bakmadığı Aristoteles'in kitapları İbn Rüşd vasıtasıyla Batı'ya gelmeye başlar. Bu düşüncenin bayraktarlığını Batı'da ise Thomas Aquinas yapar. Aristo, daha önceki döneme ait düşünceyi bir anlamda alt üst eder. Çünkü ona göre dünya ezeli ve ebedi olmanın yanında insan bedeni öldüğünde yok olur (Russ, 2014:77-78).

Avrupa'da bu döneme kadar hakim düşünce stoisizmdir. Ancak bu tarihten sonra skolastik felsefe olarak adlandırılan döneme geçilir (Göze, 1983: 92). Bu felsefenin temsilcileri; Anselmus, Duns Scotus, Thomas Aquinas ve en büyük temsilcisi ise Ockhamlı William'dır (Ağaoğulları, 2011:238). Skolastik felsefe ise şu şekilde tanımlanır: “inancı ve akli birleştirmeye çalışan öğretisi” (Russ, 2014:79). Skolastik düşünce Thomas Aquinas'ın ortaya koyduğu *doğal yasa* anlayışına yol açar (Göze, 1983:93).

1.2.3. Ekonomik Yapı

Esasında feodalite bir yandan da ekonomik bir örgütlenmeydi. Toprağa dayalı ve kapalı bir üretim tarzı. Yine Huberman, bu dönemdeki ekonomiyi açıklarken üretimin yalnızca ihtiyaca göre yapıldığını ve ticaretin ise çok kısıtlı ve takas yolu ile gerçekleştiğini ifade ediyor. Nitekim ona göre, gerektiğinden fazla üretim yalnızca bu üretimin tüketicisinin olduğu durumlarda yapılır. Tüketim niye yoktu sorusuna ise; yolların olmayışı (Roma'nın yolları yok edilmiş ya da kullanılmadığı için ortadan kalkmıştı), güvenliğin olmayışı ki bu feodal anarşi yüzündendi, her lordun kendi isteğine göre belirlediği vergiler, para ekonomisinin olmayışı ve standart ölçü birimlerinin olmayışı cevaplarını veriyor (Huberman, 2005:27-28).

Bu kötü şartlar altında ticaretin gerçekleşmesi neredeyse imkansızdır. Şartları değiştirecek hareket ise gecikmez: Haçlı Seferleri. Bu seferlerin ortaya çıkardığı gelişmeler ya da Batı için sağladığı yararları ise şu şekilde sayabiliriz; öncelikle durağan yapı harekete geçecek ve dinamik bir hal alacaktır. İkinci olarak, bu seferler sayesinde yukarıda ifade edilen Aristo gibi düşünceler ve bunun yanında Uzak ve Orta Doğu'nun imkanları ile tanışılacak ve Avrupa'ya ithal edilecektir (Yıldız Teknik Üniversitesi, 2007:15-16). Ayrıca imar edilen yeni yollar ve gelişen deniz ticareti sayesinde ekonomik yaşama yeni bir aktör girecektir: Tüccar. Kerr, 14. yüzyılda Avrupa'daki sınıfları üçe ayırır; asiller, ruhbanlar ve avam. Bu standart ayırım zaten feodal döneme aittir. Farklılık ise avam sınıfını oluşturan gruplardadır. Bu yeni gruplar; burjuvalar, kentliler ve köylüler (Kerr, 2011:54).

2. Yeni Bir Yapı: Mutlak Monarşi

Bir önceki bölümde Batı Avrupa'da Ortaçağ'ın sonunda nihai şeklini alan feodalitenin ana hatları üzerinde durulmuştu. Bu bölüm ise modern döneme dahil edilip edilemeyeceği üzerinde ittifak sağlanamamış olan mutlak monarşilerin ortaya çıkışı üzerine olacaktır. Monarşilerin ortaya çıktığı dönem modern döneme mi ait yoksa geleneksel döneme mi? Bu, üzerinde anlaşma sağlanamamış konulardan biri fakat Pierson, bu dönemin bir geçiş dönemi olarak nitelendirilebileceğini aktarır. Ayrıca mutlakiyet rejimlerinin kurulduğu bu dönemi, yeni kentli sınıfın yani

burjuvanın kullanmış olsa da nihai hedefi olmadığını belirtir. Emek rantından para rantına geçişte yalnızca bir aşamadır (Pierson, 2015:66).

Bununla birlikte, monarşiler esasında 10. yüzyıl gibi bir dönemde ortaya çıkmışlardı fakat güçlenmeleri çok daha sonra ve farklı dinamiklere koşut olarak gerçekleşmiştir. Bu bölüm monarşilerin ortaya çıkışı ve yükselişleri üzerine olacaktır.

2.1. Monarşilerin Kuruluşu

Batı Avrupa’da Karanlık Çağ olarak nitelenen ve anarşinin hüküm sürdüğü yıllardan bununla beraber bu ortamın son bulması için yaşanan girişimlerden söz edilmişti. Bunlar haricinde örneğin Fransa’da 987 yılında lordlar bir kral seçerek onun vassalı oldular. Fransa’da yetkileri zamanla değişmekle birlikte Fransız Devrimi’ne kadar bir monarşi var oldu. Benzer durum Almanya için de geçerlidir. 911 yılında bir kral seçildi ve bu kral 962’de Roma’da papa tarafından taç giydirilerek kutsandı. İngiltere’de ise durum biraz farklı olmakla birlikte merkezi mutlakiyetçi bir kral Normanların 1066’da adaya gelişi ve William’ın kral olmasıyla birlikte hep varlığını sürdürdü (Sander, 1999:66). Ancak Orta Çağ boyunca varlığını devam ettiren bu kralların otoritesi yalnızca teoride vardı (Huberman, 2005:85). Burada dikkate değer olan durum ise, Almanya olarak verilen isim esasında 1806 yılında Napolyon tarafından yıkılana dek varlığını sürdüren Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’dur. Bu imparatorlar Roma Katolik Kilisesi tarafından kutsanarak göreve başlarlar ve diğer krallar imparator karşısında yalnızca “kralcıklar”dır (Bloch, 2015:613-614). Elias bu imparatorluğun etrafındaki diğer krallıklardan oldukça farklı özelliklere sahip olduğunu ve bu sebeple merkezileşmenin burada fazladan bir güç gerektirdiğini ileri sürer (Elias, 2015:137). Bu özellikleri itibari ile Almanya’nın ve İtalya’nın, ulusal bağımsızlıklarını geç tamamlamasına sebep olduğu söylenebilir.

Bu dönemden sonra yaşanan gelişmelerden yukarıda bahsedilmiştir. Feodalitenin nihai aşamasına gelmesi, haçlı seferleri, tüccar sınıfının ortaya çıkışı, ulusal monarşilerin yükselişi, görece bilimsel gelişmeler, biraz daha eski olmakla birlikte kilise reformu ve bu minvaldeki bazı gelişmeler hemen hemen birbirine yakın zamanlarda ortaya çıkmış ve Avrupa’yı yavaş yavaş şekillendirmeye

başlamıştır. Bu tarihi olayların birbirine çok yakın zamanda ya da eşzamanlı olarak yaşanması hem bunların etkilerinin boyutlarını tam olarak görmemizi engellediği gibi, hem de bu olayların aralarındaki nedensellik ilişkisinin ne kadar kuvvetli olduğunu görmemizi sağlar.

Sander, Batı'nın yükselişini altı sebeple açıklar (Sander, 1999:63-74):

- Ağır sabanın kullanılması sonucunda yeni tarım arazileri açılmış buna koşut olarak da üretim artmıştır.
- Feodalizm ve şövalyelik ya da askeri gücün tabi buna koşut olarak da güvenliğin görece artması.
- Ticaretin başlaması ve yeni yeni kentlerin oluşmaya başlaması.
- Kilise ile Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu ittifakı, ulusal monarşiler, feodal lordlar ve yeni oluşan kentliler arasındaki siyasi çekişmeler.
- Rönesans (14-16. yüzyıllar arası).
- Reform.

İfade edildiği gibi bu gelişmeler birbirini etkileyen ve arasında neden sonuç ilişkisi olan gelişmelerdir. Kısaca özetleyecek olursak, sabanın bulunması ve üretimin artması Batı Avrupa'da ekonomik hareketliliğe sebep olmuştur ve buna bağlı olarak nüfusta görece bir artış gerçekleşmiştir. Bunun yanında şövalyeler ya da soylular kendi aralarında yaptıkları savaflara-örneğin, Yüz Yıl Savafları(1337-1453) bir son vermeleri gerektiğinin farkına varmış ve papanın da öncülüğü ile Haçlı Seferleri düzenlenmiştir. Haçlı seferleri düzenlenmeden önce her kesimin kendine özgü bazı arzuları vardı; kilise etki alanını genişletmek ve gücünü artırmak istiyorken, soylular borçlarını ödeyip servetlerini artırmak istiyorlardı. Bunun yanında İtalyan kent devletleri de ticaret alanı elde etmeyi planlıyordu. Sonuçları ise oldukça farklı olmuştu; büyük bir dinamizme sebep olurken feodaliteyi tehdit ediyor bunun yanında doğulu ürünlere talebi artırıyor ve tüccar sınıfı önemli kılıyordu (Huberman, 2005:29-32). Tüccar sınıfının ortaya çıkışı aslında pek çok yapıyı değiştiriyordu. Ticaret öncelikle güven talep eder ki bu feodal düzende pek mümkün

görülmüyordu bu da tüccar sınıfı monarşilere yaklaştırmıştır. Tüccar sınıfı, feodal lordların ihtiyaçlarını da karşıladığı için onlarla iyi geçinmeleri gerekiyordu bu sayede çok küçük olan ve mülkleri feodallere ait şehirlerde tüccarlar boy göstermeye başlıyorlardı. Bu karşılıklı ilişki tüccar sınıfının şehirlerde özerklik kazanmasına kadar vardı. Yeni düzende geleneksel kurumlar güçlerini yavaş yavaş kaybederken, güç ibresi monarşilere ve onların konjonktürel müttefikleri ve destekleyicisi tüccar sınıfına doğru dönüyordu. Öte taraftan kilisenin Platoncu öğretilerinin yerini almaya başlayan materyalist Aristocu felsefe daha önce kötü gözle bakılan para biriktirme, faiz gibi sert uygulamaların yavaş yavaş gevşetilmesine yardımcı oluyordu. Hatta daha da ileri giderek kiliseye kazan kaldıran din adamları vasıtasıyla Protestanlık gibi yeni mezhepler ortaya çıkıyordu. Son olarak çok büyük ekonomik birikim sağlayacak olan coğrafi keşiflere de değinmekte yarar vardır. Osmanlı'nın hızlı yükselişi ve Akdeniz'de hakimiyet kurması tüccarların keyfini kaçırmış ve Sander'e göre eski korsanların torunları olan bu maceracı tüccarlar yeni ticaret yolları aramaya girişmişleridir. 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başına rastlayan bu keşifler yeni dünyaların keşfine ve buralardan Avrupa'ya hammadde yığılmasına sebep olmuştur (Sander, 1999:72).

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde geleneksel kurumlar aşınırken Batı Avrupa yeni bir sosyal ve ekonomik yapıyı selamlıyordu. Bu yeni yapı: mutlak monarşidir.

2.2. Monarşi Ve Mutlak Monarşi Ayrımı

Monarşinin tek kişinin yönetimi olduğunu daha önce ifade etmiştik. Mutlakiyet ise; "yönetimin kendisi dışında hiçbir güç tarafından sınırlandırılmaması" durumudur ve 17. ve 18. yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıkmış, Jean Bodin ve Thomas Hobbes gibi isimler tarafından teorisi ortaya konmuştur (Heywood, 2012:245). Monarşinin daha önceki dönemlerinde bir mutlakiyetinden bahsetmek mümkün değilken yukarıda etraflıca anlatılan gelişmeler sonucunda, mutlak monarşiler ortaya çıkmıştır.

Pierson ise mutlakiyetçiliği, kısıtlamalardan münezzeh, egemen devletlerin ortaya çıkması olarak tanımlar, Yüz Yıl Savaşlarını bitiren 1648 tarihli Westfalya Antlaşması sonrası ortaya çıktığını ifade eder. Ayrıca Held'den aktardığı şekliyle özelliklerini şöyle sıralar (Pierson, 2015:70):

- Dünya, kendisinden üstün otorite tanımayan devletlere bölünmüştür.
- Yasama, yürütme ve yargılama erkleri bu devletlerin eline geçmiştir.
- Uluslararası hukukun olmadığı ve sorunların askeri usullerden çözüldüğü bir ortamdır.
- Sınır sorunları sadece ilgili devletleri ilgilendirir.
- Hukuki açıdan devletler eşittir fakat güç açısından bu geçerli değildir.
- Devlet ve halk arasındaki ilişki yalnızca askeri amaçlar için gerçekleşir.
- Devletlerin ortak temennisi özgürlüğü sağlamaktır.

Burada gördüğümüz gibi, bu yeni devlet şekli sıradan insanlar için pek fazla anlam taşımamaktaydı. İfade edilen özelliklere bakacak olursak yeni ortaya çıkan burjuvazi için oldukça geniş bir hareket alanı sağlıyordu. Örneğin, Hayes, özellikle milliyetçilik vasıtasıyla monarkların, soyluların ve burjuvanın cebinin dolduğu devletlerarası mücadelelerde, sıradan insanların bunu kendi milletleri için olduğunu düşündüğünü ve desteklediğini ifade eder (Hayes, 2010:51).

Huberman da 15. yüzyıl ile birlikte feodal döneme ilişkin durumların değiştiğini, artık ulusların ortaya çıktığını, ulusal endüstrinin mahalli endüstrinin yerini almaya başladığını, ulusal yasaların, dillerin, kiliselerin ortaya çıktığını ve insanların kendilerini lordun değil, kralın uyruğu olarak gördüklerini ifade eder (Huberman, 2005:84).

Sonuç olarak, Avrupa'da feodalite ile modern devlet arasında geçişi temsil eden mutlak monarşiler ifade edilen süreçler neticesinde ortaya çıktılar ve kapitalist sistemin kurulmasına muhtemelen farkında olmadan hizmet ettiler. 17. yüzyıla ait Avrupa haritasına baktığımızda, Müslümanları katlettikten sonra kurulmuş bir İspanya Krallığına, Portekiz Krallığına, aynı şekilde Fransa, İngiltere, vb. devletleri görebiliriz. Ancak birkaç asır önce bunları görmek imkansızdır. Bu yeni siyasi yapı ekonomik, toplumsal, hukuki, dini yapılarla birlikte ortaya çıkmış zaman zaman onların desteğini almış zaman zaman da onları desteklemiştir. Nihai olarak ortaya çıkan bu yeni yapı Avrupa'yı günümüzdeki yapısına kavuşturan bir temel olarak

tarihteki yerini aldı. Peki bu düzen salt deneme yanılma ya da pratikte yaşanan gelişmeler sonucunda mı ortaya çıkmıştı? Elbette, hayır. Bir sonraki bölüm mutlak monarşinin teorisyenleri üzerinedir.

3. Mutlak Monarşinin Teorisyenleri

3.1. Öncüler

Kilisenin kendisini meşrulaştıran Platoncu öğretisinin, Aristo felsefesinin kıtaya gelmesiyle birlikte yavaş yavaş çözüldüğünü ifade etmiştik. Skolastik felsefe olarak adlandırılan bu düşünce yapısı, dönemin düşünürlerinin fikirleri çerçevesinde oluşmuş ve yine bu dönem düşünürlerinin fikirleri mutlak monarşi savunucusu Machiavelli, Jean Bodin ve Thomas Hobbes gibi düşünürler üzerinde etkili olmuştur. Öncü düşünürler olarak öncelikle Salisburyli John ve Aquinumlu Thomas'ın fikirleri incelenecektir.

3.1.1. Salisburyli John

Esasında Salisburyli John, monarşileri yücelten bir düşünür değildir, hatta kilisenin iki kılıç kuramını meşrulaştırma çabası içerisindedir. Yani Tanrı'nın iki kılıcı vardır ve bunların ikisi de kilisededir. Kilise bu kılıçlardan dünyevi olanı krallara verir. Fakat onu konumuz itibari ile önemli kılan nokta, devlete bakışın değiştiği noktada ileri sürdüğü *organik toplum* (Ağaoğullar ve Köker, 2011:212) anlayışıdır.

Durduğu yer itibari ile John'un düşüncelerini ortaçağ kilisesinin düşüncelerinden ayıramayız, fakat organik toplum anlayışı feodal dönemde hakim olan sözleşme temelli örgütlenişin yerine, Atina kökenli polis merkezli ortak iyiliği hedefleyen devletin geçirilmesidir (Ağaoğulları, 2011:253). John'ın son olarak üzerinde durulması gereken kavramı da *tiran* kavramıdır. Kilisenin kurallarına karşı gelen yönetici elbette ki tiran olacaktır (Ağaoğulları ve Köker, 2011:220).

3.1.2. Aquinumlu Thomas

Thomas'ın düşüncelerine genel olarak daha önceki bölümlerde değinilmişti. Onun fikirlerinde John'dan farklı olan noktalar olmakla birlikte onu John'dan farklı

kılan, bu düşünceleri sistematik ele almasıdır. Köker, Thomas'ın fikirlerinin yaptığı değişiklikleri şöyle açıklar (Ağaoğulları ve Köker, 2011:257):

- Bilgi ve inancı birbirinden ayırarak bilgiyi deneysel tabana oturtmuş ve bu bağlamda siyaseti bilim olarak görmüş ve kutsal alanla arasına ayırım koymuştur.
- İnsan, yurttaş, Hristiyan olma niteliklerini ayırtmış bu da insanı ekonomik, siyasi, dinsel, vb. alanlara göre değerlendirme imkanı vermiştir.
- Yasa türleri arasında yaptığı ayırım, kilise ve devletin yetki alanlarını somutlaştırmaya katkı sağlamıştır.
- Tüm bu düşünceler esasında ulusal monarşilerin kabulüne öncülük etmiştir.

3.2. Niccolo Machiavelli

Machiavelli siyasi düşüncede çok önemli bir isim olmakla birlikte, belki de üzerinde en çok tartışılan isimdir. Bugün oldukça pejoratif anlamda kullanılan Makyavelizm ya da Makyavelist kavramları, Machiavelli'nin fikirlerinin sertliği ya da daha sert bir sözcükle, çıkarıcılığından kaynaklanmaktadır. Öte yandan başyapıtı olan Prens'in yazılma hikayesi, Machiavelli'yi adeta töhmet altında bırakmaktadır. İtalya'da kentlerde yaşanan iktidar mücadelelerinde Mediciler Floransa'da yönetime geldiğinde sürgün hayatı başlayan Machiavelli'nin, İtalya'da siyasi birliğin sağlanması gerektiği üzerine fikirleri zaten olmakla birlikte eserini sunmasının üzerine biten sürgün hayatı, eserin samimiyetinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Sonuç ne olursa olsun yazdığı eserle, tarihe geçmenin yanında adeta bir tarih başlatmış olan Machiavelli üzerinde durulması gereken isimdir. Bu bölümde biz de onun fikirlerine değineceğiz. Ancak ilk olarak söylemek gerekir ki, Machiavelli'yi farklı kılan, “siyaseti prensin iktidarı biçiminde formüle etmiş olmasıdır” (Ağaoğulları ve Köker, 2009:9).

Machiavelli'nin oldukça tartışmalı bir isim olduğunu ifade ettik. Fakat her şeye rağmen onun tartışmalı hale getiren, Fransa, İspanya gibi ülkelerde hakim olan

mutlak monarşilerin kendi ülkesi olan İtalya’da da olmasını istemesidir (Göze, 1983:118). Bu sebeple çalışmalarında ilk göze çarpan iktidarın ele geçirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması üzerine olan düşünceleridir (Ağaoğulları ve Köker, 2013:174). Bu bağlamda *sıfır toplamlı iktidar*, kavramına vurgu yapılır. Buna göre, iktidarın miktarı değişmez. Bazı aktörler iktidarını artırırken aslında bunu diğer aktörlerin iktidarını azaltıyordur. Siyaset de, kişilerin siyasi iktidar üzerindeki mücadeleleridir. İktidar üzerindeki bu mücadelenin sebebi ise, insanların doğasında var olan kötülüktür. Fakat bu kötülük anlayışı seküler bir kötülüktür (Ağaoğulları, 2011:328-329).

Siyaset biliminin amacı ona göre, olması gereken üzerine kafa yormak değil, somut olanı incelemektir (Ağaoğulları ve Köker, 2013:175). Kitabının ithaf kısmını oluşturan ilk bölümünde bu amacını şöyle ifade eder: ”halkın tabiatını iyi anlamak için hükümdar olmak ve hükümdarın tabiatını iyi anlamak için de halk olmak gerekir” (Machiavelli, 2015:12). Machiavelli bu bakış açısından hareket ederek tarihin tekerrürden ibaret olduğu ön kabulü (Ağaoğulları, 2011: 326) ile yönetim tiplerini analiz eder, devlet ile toplum ilişkilerini inceler ve yöneticilere bir takım nasihatler sunar.

İlk olarak, Aristo’nun tasnifini kabul eder. Buna göre altı yönetim modeli vardır; monarşi, aristokrasi ve halk yönetimi ile zorbalık, oligarşi ve demagoji. Bunlardan ilk üçü görece iyi iken diğer üçü kötüdür ve bunlar bir döngü içinde sürekli tekrarlanırlar. Fakat her yönetim şekli de içinde bir takım sakıncalar barındırır. Bu sebeple en iyi yönetim *karma yönetim*dir. Yani, prensin, toplumun ileri gelenlerinin ve halkın birlikte karar aldığı ve birbirini denetlediği yönetimlerdir (Göze, 1983:119-120).

Hükümdarlıklar ise ya vesayet yoluyla devam ederler ya da yeni ortaya çıkarlar. Vesayet yoluyla varlıklarını devam ettirenler için büyük bir sakınca yoktur. Çünkü bu yönetimlerin alışılmış kuralları vardır ve bu devamlılığı sağlar. Yeni prensliklerde ise durum biraz daha karmaşıktır. Çünkü burada daha iyi bir yönetim için ya insanların memnun olmadığı prensi değiştirme eğilimi ya da yeni kurulmuş bir prenslik söz konusudur (Machiavelli, 2015:13-24). Her ne şekilde olursa olsun prensin işi oldukça zordur. Bu sebeple, Machiavelli, prene bazı öneriler getirir.

Prensın tilki ve aslan karakterlerini aynı anda taşıması gerektiği gibi ahlaki değil de objektif usullerle hareket etmelidir. Çünkü devlet, prensin kimliğinde somutlaşır ve bu aslında toplumun birliğini temsil etmektedir (Russ, 2014:128).

3.3. Jean Bodin

Göze, Bodin'i anlatırken, düşüncelerinin feodaliteyi ortadan kaldırdığını ifade eder (Göze, 1983:144-146). Russ ise, devletin Bodin'de, egemenlik üzerinden tanımlandığını belirtir. Devlet, toplumun çimentosu ve teminatıdır bunun yanında o, ne Tanrı'ya ne de doğaya bağlıdır. Devlet, hakim güç olmakla devlettir (Russ, 2014:129). Ağaoğulları ise, Machiavelli'nin iktidarını egemenlik gücü kavramı altında kavramsallaştırdığını belirtir (Ağaoğulları ve Köker, 2009:9-10).

Jean Bodin, Machiavelli'nin ahlakı dışlayan görece "objektif" siyaset anlayışından farklı olarak, onu zaman zaman eleştirmekle birlikte birçok noktada onunla hemfikirdir. Ona göre, hiyerarşik olarak yurttaşlar yöneticiye itaat etmeli, yöneticiler prens ya da hükümdara sadık kalmalı, buna mukabil prens de Tanrı'nın yasalarına göre hareket etmelidir (Ağaoğulları ve Köker, 2009:16). Bu son bağlılık şekli, yöneticiyi zorba olmaktan kurtaracaktır. Çünkü egemenin yasalarının üzerinde Tanrı'nın yasalarının yansıması olan doğal yasalar vardır ki bunlar arasında en önemlisi olan mülkiyet ve özgürlüktür. Bu haklara riayet eden hükümdar da meşru olacaktır (Göze, 1983:146).

Öyleyse bu egemenlik nedir? Egemenlik, evvela, diğer topluluk biçimlerinden farklı olarak devlette bulunan ve ona içkin olan bir kavramdır ve varlığını devam ettirmek isteyen her devlette olması gereken yönetme ve yönetilme ilişkilerini güvence altına alan bir olgudur (Ağaoğulları ve Köker, 2009:26). Göze, egemenlik kavramını şöyle tanımlar (Göze, 1983:144):

“Egemenlik her şeyden önce, genel ve özel olarak herkes için yasa yapmak, yasaları değiştirmek iktidarındır. Egemen güç yasayı yaparken, onu değiştirirken, ya da kaldırırken, nekendinden üstün ne kendine eşit, ne de başka bir gücün muvafakatine ihtiyacı yoktur. Çünkü eğer bir prens üstün bir gücün muvafakatini almadan yasa yapamıyorsa o prens egemen değildir, olsa olsa uyruktur, eğer yasa yapabilmesi için kendine eşit bir gücün muvafakati gerekliyse, yine egemen sayılmaz

ve yine eğer bir senato ya da halk gibi kendinden aşağı düzeyde olan bir gücün muvafakati gerekiyorsa bu durumda prens egemen sayılmaz.”

Devleti devlet yapan bir ilke olarak egemenlik, görüldüğü üzere prence yasa yapma, değiştirme ya da kaldırma hakkı veriyorken, Machiavelli’den farklı olarak prensin şahsı ile devlet burada birbirinden ayrılmaktadır. Egemenliği kullanan monark olabilir ki zaten Bodin’e göre olması gereken de budur, fakat bu durum monarkın şahsından ziyade devletin kendisinde var olan bir özelliktir. Hükümdara bağlı olmadığı takdirde de, Batı Avrupa’da kişilere bağlı olan dönemsel düzenler sorunu tamamen ortadan kalkacaktır. Egemenliğin özellikleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ağaoğulları ve Köker, 2009:27-32):

- Mutlaktır, bir başka güç tarafından sınırlanmaz ve toplumdaki tüm iktidar odakları onun izni ile var olabilirler.
- Süreklidir, yönetici yalnızca egemenliğin uyuğu olabilir çünkü egemenlik monarkı aşan bir olgudur.
- Bölünemez ve devredilemez, bir olan bu egemenlik çok farklı kurumlarda toplanabilir ya da somutlaşabilir. Bunun belirleyicisi yasama gücünü elinde bulunduran kurumdur. Bodin, bunun tek kişide toplanmasını yeğler.

Monarşiyi savunan Bodin, bunu birkaç sebeple açıklar: ilk olarak, monarşi doğal düzene en uygun yönetimdir. Çünkü doğaya baktığımız zaman, doğada birçok şeyin tek bir güç tarafından kontrol edildiği görülür (Göze, 1983:145). Bodin’in ikinci sebebi, monarşinin yeteneklilerin yönetime gelmesini kolaylaştırdığıdır. Son olarak da, egemenlik kavramıyla monarşinin birbirine uyumlu olmasını gösterir (Ağaoğulları ve Köker, 2009:49).

Bodin’in siyaset bilimine en büyük katkısı, var olan bir olgu olarak egemenlik kavramsallaştırmasıdır. Ana hatları yukarıda çizilen bu kavram, günümüzde devlette aranılan özelliklerin olmazsa olmazıdır. Bu haliyle Bodin, günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Fakat hukuk ve ahlak konularındaki Tanrı’ya atıflı düşünceleri sekülerleşen batıda çok fazla kabul görmemiştir. Burada da devreye daha sonra Hobbes girmiştir.

3.4. Thomas Hobbes

Monarşinin ortaya çıkışından itibaren geçirdiği değişim ve dönüşüm itibari ile Hobbes tam bir kavşak ya da son durak niteliğindedir. Onu bu kadar önemli kılan nokta ise kuvvetle muhtemeldir ki, geleneksel, din referanslı yönetimi tamamen ortadan kaldıran ya da yönetimden bunları tamamen arındırmasıdır. Bunu haricinde devletin gerekliliğini, *doğa durumu* kavramı çerçevesinde, insanların ilk ortaya çıkışlarından itibaren incelemeye başlamış olmasıdır. Doğa durumunun gerçek olabilirliği üzerine birçok eleştiri yapılmıştır fakat Hobbes bunu bir gerçeklikten ziyade, bir model olarak ileri sürmüştür. Daha sonra devlet aşamasına geçişi *sözleşme* kavramı çerçevesinde betimlemiş en nihayetinde de *leviathan* olarak adlandırdığı devlet ortaya çıkmıştır.

İlk olarak doğa durumundan başlayacak olursak, *insan insanın kurdudur* (Hobbes, 2014:1). Bu durum insanların kötülüğe meyilli olduğunun-insanın kötü ya da iyi olması değil- kanıtıdır. Bunun üç sebebi vardır; rekabet, güvensizlik ve üstün olma tutkusu (Göze, 1983:156). Ayrıca, “insanlar doğal karakterleri gereği genel bir gücün korkusu tarafından sınırlandırılmadıkça birbirlerine güvenmezler ve birbirlerinden korkarlar, bundan dolayı da herkes hakkaniyetli bir şekilde ve zorunlu olarak kendi kaynaklarına dayanarak kendi başının çaresine bakar.” (Hobbes, 2014:11) Böyle bir durumda insanlar eşittir, öldürme gücünde de eşittir (Hobbes, 2014:26).

Bu şartlar altında şöyle bir sonuç çıkar; insanlar eşittir fakat adalet yoktur çünkü böyle bir kavramı ortaya çıkaracak bir yasa yoktur. Ayrıca mülkiyet de yoktur çünkü herkes her şey üzerinde hak iddia edebilir (Göze, 1983:157-158). Ama insan, akla sahip olması (Hobbes, 2014: 24) ile diğer insanlarla anlaşma yoluna gider ve sözleşme yaparlar. Burada kural basittir: “Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi sen de başkasına yapma.”(Göze, 1983: 158) Bunun sağlayıcısı ise devlet ya da Hobbes'un ifadesi ile Leviathan'dır.

Burada Leviathan'ın özellikleri üzerinde uzunca durulmayacaktır. Fakat şurası bir vakiydir ki, bu yeni devlet anlayışı sekülerdir çünkü burada metafiziksel bir

gönderme yoktur. Bu devlet, yapay bir yaratıktır. İnsana benzediği gibi, insandan oldukça fazla güçlüdür çünkü insanlar arası ilişkileri o güvence altına alacaktır.

Son olarak Hobbes'u monarşi taraftarı yapan, onun bu yönetim şeklini demokratik ya da aristokratik yönetimlere yeğlemesidir. Fakat bu elzem değil sadece daha faydalıdır.

Hobbes, üzerinde en çok tartışma yürütülen isimlerin bir diğeridir. Fikirleri de elbet bu kadarla sınırlı değildir. Onun eserleri üzerine ciltlerce eser yazılmış, pek çok şekillerde nitelendirilmiştir. Tartışmalı olmayan tarafı şudur ki, onun düşünceleri gerek liberal gerek de totaliter fikirler gibi iki zıt kutup ve bunlar arasındaki pek çok düşünceye kaynaklık etmiştir. Hobbes eleştirilirken, yaşadığı dönem göz ardı edilmemeli örneğin merkantalizm gibi ve değerlendirmeler bu çerçevede yapılmalıdır. Biz de sadece genel düşüncelerini ortaya koymakla yetinip, tartışmalara girmekten kaçındık bu sebeple.

Sonuç

Bu çalışma, Batı Avrupa'ya özgü olmamakla birlikte, monarşilerin bu bölgede ortaya çıkışının açıklamayı hedeflemiştir. Fakat bunu yaparken, tek bir noktadan açıklamayı değil, pek çok şartın aynı anda ve birlikte hareket etmesinin sonucu olduğunu vurgulamak niyetindeydi. Nitekim bu açıdan, süreç Batı Avrupa'da hüküm süren kaos ortamından başlanılarak incelenmeye çalışılmıştır.

İlk bölümde, Batı Roma'nın yıkılışının Avrupa'ya olumsuz etkileri gözler önüne serilmek istenmişti. Bireysel çabaların zaman zaman düzeni sağlamak amacını gütmesinin dışında Karanlık Çağ olarak adlandırılan dönemde, bölgede tam bir anarşi halinin mevcudiyeti bir vakıdır. Bunu haricinde, bu kaos ve anarşi ortamının kendi dinamiklerini nasıl kullandığı ve düzensizlik içinden bir düzenin hasıl oluşu da su götürmez bir gerçektir.

Zamanın akışı içerisinde insan buna direnen bir figür olmadığını, en çarpıcı şekilde feodal dönemde yaşanan gelişmelerde göstermiştir. Bu dönemde, ortaya çıkan her yenilik adeta alıcısını bulmuş ve düzeni yeni şekillere girmeye zorlamıştır adeta. Aristoteles'in birkaç kitabı dahi, tüm Avrupa'ya yayılmış olan tek kurumsal yapı kiliseyi reforma sevk etmiş, bu kilise reformu dahi insanları tatmin

etmediğinden, kutsal kitapların dahi tekrardan yorumlanma ihtiyacı ile sonuçları reformasyona kadar varmıştır. Burada asıl amacımız olan, sebeplerin birlikteliği ana hatlarıyla incelenmeye çalışılmıştı.

Son bölümde, düşüncenin çok kısa zamanda nasıl birbirini tetikleyerek pek çok farklı düşünce sistemine ve bunların da nihai olarak zihniyet dünyası ve toplumsal yapılara sirayet edebileceği gösterilmek istenmişti. Son düşünürümüz olan Thomas Hobbes'tan sonra düşünce daha farklı bir evrim göstererek günümüzdeki halini almıştır.

Orta ve Yeni Çağ gibi kimilerince Karanlık olarak adlandırılan fakat bu kadar zengin olan bir dönemi anlatmayı hedefleyen bir çalışma, bu kadar kısıtlı bir zeminde asla mümkün değildir elbette. Bu çerçevede, göz ardı edilmeyecek olan fakat imkanlar sebebiyle ihmal edilmek zorunda kalan sayısız olay ve olgu vardır. Ancak bu kısıtlı alanda, modern devletin temellerinin atıldığı, Batı Avrupa için kendisine özgü feodaliteden mutlak monarşilerin oluşmasına sebep olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların yoğurduğu düşünce dünyasının birlikteliğinin yaptığı değişim ve dönüşüm kısaca değerlendirilme fırsatı bulmuştur.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (editör). (2011). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 238-329.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2011). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. (7. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 192-257.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2009). *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*. (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 9-49.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2013). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. (6. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 174-175.
- Anderson, P. (2017). *Antikiteden Feodalizme Geçişler*. (çev: Kocabaşoğlu, U.). İletişim Yayınları. (eserin orijinali 1974'te yayımlandı), 168-171.
- Alatlı, A. (editör). (2015). *Batıya Yön Veren Metinler, Cilt 1: Kökler/Orta Çağlar*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 281.
- Bloch, M. (2015). *Feodal Toplum*. (çev: Kılıçbay, M. A.). Doğu Batı Yayınları. (eserin orijinali 1939'da yayımlandı), 613-614.
- Cevizci, A. (2014). *Felsefe Tarihi*. (5. Baskı). İstanbul: Say Yayınları, 195.
- Davies, N. (2011). *Avrupa Tarihi*. (çev: Çığman, B. Topçugil, E. Emiroğlu, K. ve Kaya, S.). İmge Kitabevi. (eserin orijinali 1996'da yayımlandı), 322-344.
- Eco, U. (2016). *Gülün Adı*. (çev: Karadeniz, Ş.). Can Yayınları. (eserin orijinali 1980'de yayımlandı.), 657-675.
- Elias, N. (2015). *Uygarlı Süreci Cilt 2*. (çev: Özbek, E.). İletişim Yayınları. (eserin orijinali 1939'da yayımlandı), 137.
- Erdem, T. (2009). "Feodaliteden Küreselleşmeye". E. Tevfik (editör). *Feodaliteden Sanayi Toplumuna*. Üçüncü Baskı. Ankara. Lotus Yayınevi, s.31-67.
- Goff, J.L. (2015). *Ortaçağ Batı Uygarlığı*. (çev: Güven, H. ve Güven, H.). Doğu Batı Yayınları. (eserin orijinali 1982'de yayımlandı), 54.
- Göze, A. (1983). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. (2. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası, 90-158.

- Hayes, C. J. H. (2010). *Milliyetçilik: Bir Din*. (çev: Çiftkaya, M.). İz Yayıncılık. (eserin orijinali 1960'ta yayımlandı), 51.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (2014). *De Cive: Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*. (çev: Zarakolu, C. D.). Belge Yayınları. (eserin Orijinali 1647'de yayımlandı), 1-24.
- Huberman, L. (2005). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*. (çev: Belge, M.). İletişim Yayınları. (eserin orijinali 1963'te yayımlandı), 11-85.
- Kerr, G. (2011). *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*. (çev: Atay, C.). Kalkedon Yayınları. (eserin orijinali 2009'da yayımlandı), 54.
- Machiavelli, Niccolo. (2015). *Hükümdar*. (çev: Demircioğlu, G. ve Çavdar, A.). Dergah Yayınları. (eserin Orijinali 1532'de yayımlandı), 12-24.
- Pierson, C. (2015). *Modern Devlet*. (çev: Kutluğ, N. ve Erdoğan, B.). Chiviyazıları Yayınevi. (eserin orijinali 2011'de yayımlandı), 63-70.
- Russ, J. *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*. (çev: Doğan, Ö.). Doğu Batı Yayınları. (eserin orijinali 1998'de yayımlandı), 69-129.
- Sander, O. (1999). *Siyasi Tarih; İlkçağlardan 1918'e*. (7. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 63-74.
- Yıldız Teknik Üniversitesi. (2207-2008). *Toplumsal Yapılar Tarihsel Dönüşümler*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 15-16.